

Personalitate complexa. Mare " critic de directie "

Conceptia sociologica si culturala. Teoria estetica

Critic literar si teoretician al culturii , Eugen Lovinescu si –a pus adanc pecetea asupra domeniilor pe care le-a frecventat . Teoria sa despre cultura s-a pus printr-o metoda de tip istoric in cadrul careia elementul fundamental il constituie legea sincroniei . Acest concept pivot desemneaza , dupa E.Lovinescu , acel tip de necesitate sociologica de interdependenta a tuturor fenomenelor vietii contemporane.In acest context , se arata ca si arta trebuie sa se conexeze la toate celelalte fenomene sociale si spirituale ale epocii , ca si ea este supusa , in general , legilor imitatiei.Conceptul de imitatie este preluat de la Gabriel Tarde , psihosociolog francez al sec al XIX-lea , dar E.Lovinescu extinde semnificatia conceptului la intregul camp al culturii. Adept, in acelasi timp , al mobilitatii culturale se ridica impotriva teoriilor conservator-reactionare, impotriva oricarui tip de “imobilism” ,“provincialism” si “traditionalism”. Intre conceptia sa sociologica globala si teoria sa estetica exista o stransa conexiune dupa cum usor se poate constata din “Istoria civilizatiei romane moderne” (1924-1925) si “Istoria literaturii romane contemporane” vol VI “Mutatia valorilor estetice”

Eugen Lovinescu considera ca este imposibil de formulat o estetica stiintifica pentru ca “esteticul nu e ... o notiune univarsala, uniform valabila , ci numai expresia unei placeri variabile, individuale” . Ca atare tot ceea ce este posibil in acest caz este doar o circumscriere a variatiilor sentimentului estetic. “Conditionand esteticul de factorul istoric, Lovinescu se opune conceptiei lui Mihail Dragomirescu despre estetic ca realitate psiho-fizica , nealterata si neatinsa de circumstantele temporale . Fara a crede in puritatea eterna a esteticului si fara a sustine autonomia absoluta a esteticului , autorul “Mutatiei valorice estetice” va sustine insa si va accentua de nenumarate ori esteticul cu valoare specifica in arta” – (Gr.Smeu) ,

"Istoria literaturii romane contemporane" - carte fundamentala pentru modernizarea literaturii noastre, pentru sincronizarea cu cea europeana

"Istoria literaturii romane contemporane" ramane o opera eminenta critica. Totusi , punctul de vedere evolutiv nu-i lipseste. Contributiile ultimelor decenii sunt situate in serii istorice. Samanatorismul e prezentat ca o miscare izvorata din ideologia eminesciana . Gandirismului i se indica radacinile in tendintele traditionaliste care l-au precedat. Poporanismul "Vietii romanesti" e pus si el in legatura cu ideea specificului national , asa cum o schitase Kogalniceanu , la "Dacia literara" . Simbolismului, vazut ca un efect al contactului poetilor nostri cu lirica franceza , mai noua, i se urmareste evolutia catre ermetism si imagism. Filiatiile istorice intra si in caracterizarile autorilor. Lovinescu descopera ecouri eminesciene la Iosif , la Goga, la Arghezi . In poezia lui Pillat regaseste viziunea idilica a naturii, seninatatea si simplitatea mijloacelor verbale care-l caracterizeaza pe Alecsandri, trecute insa prin tot progresul suferit sub raportul sensibilitatii de lirica romaneasca in cinci decenii. Nichifor Crainic e raportat la Vlahuta ; Demostene Botez si Camil Baltazar sunt urmasi ai lui Bacovia . Povestitorii moldoveni pleaca de la Neculce ca sa ajunga , prin Negruzzi , Creanga , Nicu Gane si Hogas , la Sadoveanu ; Rebreanu descinde din rasa prozatorilor ardeleni cu un puternic simt realist : Slavici, Agarbiceanu .

- (Ovid Crohmalniceanu)

Graind despre sensul general al lucrarii elaborate , Eugen Lovinescu precizeaza : "Istoria civilizatiei romane" isi va capata astfel ,o aplicare literara in "Istoria literaturii romane contemporane " : scriitorii vor fi judecati si din punctul de vedere al caracterului de sincronism cu dezvoltarea vietii noastre sociale si culturale si cu multiplele intretaiieri de curente ideologice , dar si din punctul de vedere al efortului de diferentiere fata de ce a fost inainte , diferentiere de material , de inspiratie , in sensul evolutiei preocuparilor momentului istoric,si de expresie in planul capacitatii limbii de a se innoi prin imagine si armonie .

REFERINTE CRITICE

George Calinescu

“Omul este intr-adevar frumos , plin de noblete fiziognomica.Inchipuiti-va un atlet enorm , cu liniile in sa rotunjite , berniniane , cu masca gigantica , efeminata si suava, cu ochii fara scantei , indiferenti si enigmatici , cu piept greu , cu pulpe grele, facut parca dintr-o marmura moale.Genunchii sai uriasi, ca acela al lui Moise din San Pietro in Vincoli pe care Michelangelo l-a izbit cu ciocanul , rupeau stofa;laba tare a piciorului ca aceea antica de pe una din ulitele Romei spargea incaltamintea , carnurile sale suceau vesmintele.Criticul era gigantic si aveai impresia ca punand urechea pe toracele sau monstruos spre a-i asculta bataile inimii , ai fi auzit un motor imens , o orga de apa. Venustatea corporala a omului nu trebuia , ca si monumentele , privite de aproape .El se imbraca neglijent, sumbru;perii fetei sale erau adesea nerasi. Dar tinuta generala , albinozitatea inghiteau amanuntele si conservau eleganta masivului.La masa manca si bea repede , vorbind printre inghitituri, fara sa aibe totusi aerul lacomiei , intre-atat gura sa de Folifem parea de incapatoare pentru oasele unui pui.”

Serban Cioculescu

“Numele sau , respectabil pentru orisicine pretuieste constiinta si talentul , starneste totusi invectivele energumenilor.Nu i se iarta sinceritatea cu care isi sustine convingerile , inchinate cu exclusivitate frumosului.Armei teribile a ironiei , magistral manuita , i se opune rea-credinta si ura.Maestrul criticei literare contemporane si-a vazut barate toate drumurile care duc unde se cuvenea sa ajunga , la Universitate si la Academie , pentru ca nu si-a ascuns niciodata gandul.Pacatul sau suprem , in climatul ideal al conformismului , a fost stapanirea unui caracter, nedepins cu tranzactiile.Temperament receptiv, prevazut cu un admirabil instrument de expresie , a fost nevoit sa se resemneze a detine un singur avut inalienabil:condeiul.Cu acest minuscul instrument a creat un lucru de nimic , care este stilul critic de azi.”

Perpessicius

“Dar dacă admirația mea aspiră cu aceeași intensitate către oricare din punctele cardinale ale activității d-lui E.Lovinescu , afecțiunea mea , mai bine zis înduioșarea mea se îndreaptă către amfitrion , către patronul cenaclului , la care prezida de aproape un sfert de veac și prin care s-a perindat , vorba poetului , toată “floarea” cea vestită a literaților noștri.Malitiosii susțin că nicaieri nu s-a realizat mai bine d. E. Lovinescu decât în oficiul d-sale de amfitrion , așa cum , după spusa lui Valéry, și Mallarmè era inegalabil în ședințele cenaclului său. E neîndoios că , la fel cu Titu Maiorescu și cu d. Mihail Dragomirescu , patronul “Sburătorului” a adus în exercitarea obligațiilor de gazdă literară , aceeași pasiune necondiționată pentru fenomenul literar- ceea ce nu mă împiedică totuși să nu văd în d-sa pe unul din marii mucenici , nu numai umanisti , ai literaturii noastre contemporane , căruia multe i se vor ierta , presupunând că ar fi , pentru că și mai multe a patimit.”

Vladimir Streinu

“E de la sine înțeles că frumoasa varșta albă , pe care d.E. Lovinescu o poartă mai de mult printre noi , dar care numai azi , mai limpede , ne apare ca unul dintre cele câteva piscuri ninse ale culturii noastre , nu mă poate lăsa nepăsător .În timpul tinereții noastre celei mai ostensibile și mai împodobite cu plăcerea de a necăji pe cei varștnici, tinerețe pe care fiecare am avut-o,eu m-am pătruns fără să simt , frecventând pe d.E. Lovinescu de lecția unei foarte curate dezinteresări , a unei vieți comandate exclusiv de țelul ei idealist , a unei aproape inexplicabile seninătăți.Sunt sigur în momentul acesta că tot ceea ce voi putea face până la sfârșitul carierei mele de critic literar se va întemeia , chiar dacă nu se va vedea dintr-o dată , pe fundamentele asternute în conștiința mea de îndoitul exemplu al vieții și al carierei d-lui E.Lovinescu”

Tudor Vianu

“Ciudate si intoarse cai ale destinului nostru!S-ar putea ca pentru istoria literara , d. Lovinescu sa ramana cu rolul de indrumator al poeziei “moderniste”.Si lucrul este in multe privinte adevarat , desi oarecum impotriva firii sale mai adanci.Caci d. Lovinescu n-are nici estetismul lui Densusianu, nici acel sentiment al modernitatii , mai viu la multi alti dintre scriitorii tineri . Natura sa nu se deschide cu placere influentelor celor mai noi.Omul are pana si in infatisarea sa fizica aparenta unui carturar din generatia veche si cand trecatorii il incrutiseaza pe una din strazile invalmasite ale Capitalei , ei recunosc in data in singuraticul si domolul trecator cu marii ochi obositi , nu pe un reprezentant al vietii moderne , ci pe cineva care s-a ridicat atunci dintre carti sau a coborat de pe catedra .”Modernismul” d-lui E. Lovinescu este produsul dezvoltarii unui punct de vedere , aplicarea unui criteriu estetic pazit de grija de a nu confunda domeniile si de a salva autonomia artei .”

Ovid Crohmalniceanu

“Lovinescu este un mare stilist. Nimeni pana la el n-a dat limbii noastre atata expresivitate , suplete, eleganta, putere de disociatie si concentrare abstractiva, intelectula in comentarea literaturii . Gratie lui critica a castigat intr-adevar demnitatea unei arte . Tot asa cum dupa Arghezi nu s-a mai putut scrie o poezue ca inainte, o anumita exprimare rudimentara, pedestra a devenit izbitor anacronica in domeniul exegezei literare , dupa Lovinescu.El este fauritorul a insusi limbajului nou al criticii romanesti moderne . “

Eugen Simion

“Ironia concilianta , pe care Lovinescu o recunostea ca fiind proprie si aproape absoluta intre atitudinile stilistice in cea de-a treia faza a activitatii sale (incepute la *Sburatorul*) , nu e insa unicul instrument al criticii.Mai des este cazul sarcasmului nimicitor. Acesta insusire , spirituala sa-i spunem , face din Lovinescu un mare polemist . Contestat nu o data in chiar priceperea si onestitatea lui literara , numit “ marele eunuc “ al literelor romanesti , insul refuzat de idee si de sensibilitate si , in deriziune , “ gratiosul critic” , “criticelul” , “subtilul si subtilul critic” , “pasarea colibrii” , “sensibilul critic colibrii” , animatorul modernismului romanesc nu a reprezentat de loc , cum credea el insusi, spiritul traditional de resemnare, ci , intrat pana la gat in noroaiele polemicii , a raspuns mai totdeauna la atacuri inteligent , corosiv, lundu-si peste picior adversarii, speculand inconsecventele de gandire si insuficienta de expresie. A pastrat insa o atitudine intelectuala in discutie si , trebuind sa raspunda repetatelor atacuri, nu a coborat polemica dincolo de limitele permise . Una din sfortarile criticului e tocmai aceea de a introduce in viata literara din epoca un climat favorabil discutiei , efort iluzoriu , a carui zadarnicie o constata, in amurgul carierei sale , cu amaraciune .”

Constantin Popa

“Lovinescu este adeptul “formulei unice” de regula metaforica, reducand opera la o idee esentiala printr-o operatie de “simplificare” si apoi la “amplificare” pentru cuprinderea perspectivei intregului .”

O dragoste florentina

Cea mai importanta nuvela a lui E. Lovinescu ramane *O dragoste florentina*, publicata in cartea de debut in proza, *Nuvele*, si rescrisa, in volumul din 1912 cu titlul *Crinul*. Simpla comparare a celor doua variante ale textului narativ pune in evidenta amintita concentrare a substantei epice, realizata prin intermediul actiunii filtrului estetic; prozatorul renunta la o intreaga serie de pasaje descriptive (douasprezece mai importante) pentru a urmari "mai strans" firul epic si a pune in valoare ideea textului, care este aceea a neimpliniri erotice (ideea va fi relatata apoi in toate romanele); prin eliminarea unor descrieri ale femeii iradiind senzualitatea si insistand asupra "misterului" Igeei, prozatorul face din "prietenul" sau Leon (naratorul si personajul textului) un personaj dilematic, a carui existenta sta sub semnul dramaticii confruntari dintre elementele senzualitatii si nevoia structurala de idealitate: in limitele acestui raport vor evolua apoi Bizu, Andrei Lirian si eminescu. Desfasurarea epica a nuvelei, care povesteste idila lui Leon si a Igeei se consuma intr-un spatiu *feminizat*: feminizat ochiul indragostitului percepe in Florenta un cadru feminin si unul cultural in care cauta atributele primului. Astfel, el admira o madona de portelan, opera unui ucenic al lui Della Robbia, prin muzeele florentine cauta prezenta sentimentului adevarat chiar atunci cind re-prezentarea sa artistica este "vrednica de o man de copil" din operele lui Michelangelo, Ghiberti, Donatello, Verocchio sau Michelozzo, alege ipostazele feminitatii, ochiul oprindu-se asupra unor elemente de la granita dintre arta si impuls erotic: "Peste tot, pe stalpi, sunt inimi de metal sau de ceara stapunse, inchinate fecioarei – inimi, pe care sagetile dragostei le-a stapuns si le-a adus la altarul icoanei facatoare de minuni".

Daca in reperul cultural naratorul – personaj cauta ipostazele Erosului cadrul "fizic" al Florentei ii ofera mai direct contururile obiectului pasiunii sale: "iesiram din Florenta pe "poarta romana". Dinaintea noastra se desface panglica drumului cu inconvoieri de sarpe. Deoparte si de alta, copacii stau dreptii ca niste curteni ce se pun pe doua randuri spre a lasa sa treaca o femeie frumoasa. Drumul pare in adevar o coada de rochie. Panglica drumului care se desface ca o coada de rochie, copacii insiruiti ca niste curtenii, apoi miresele rare care se ridica de peste coline, caii trasurilor impodobiti cu panglicute feminizeaza spatiul povestirii: "Jos se intinde Florenta, ca o femeie culcata, cu braul Arnului aruncat la oparte".

Atributele feminine ale spatiului exterior, atat in alcatuirea sa "naturala" ("de o parte si de alta a drumului se rotunjesc stoburile lanurilor, ale stejrarilor si ale pinilor maritimi") ca si in aceea "artificiala" ("de prin vitrine te privesc statu-

ete de marmura, inchipuind cand vreo frumuseti moderna cu trasaturi subtiri, cu buzele fine si ironice si cu gropite la obraz , cand vreo Venera cu frumusetea-i goala”) , converg spre imaginea aceea ce asi numi spantul – femeie, caracteristic prozei cu subiect erotic a lui Lovinescu dar si a lui Ibraileanu : Mi se paru ca zaresc golful rotund ca sanul si soldurile ei; mi se paru ca aud apa marii , batandu-se lin de tarm cu imladieri ca acelea ale glasului ei .”Peste intreaga priveliste, soarele in amurg arunca raze duioase ca cele ce cadeau din ochii Signorei Igea “. Pentru personaj intreg universul se cuaguleaza in jurul unui “chip de femeie , de pilda, cu zambet tainic”.

Cadrul feminizat (fizic si cultural) este primul mecanism al provocarii erotice pe care naratorul o insinueaza subtil prin intermediu unei scene – pivot, plasata semnificativ in primele pagini ale nuvelei : este scena care se petrece in domnul Santa Maria del Flore, in ziua in care “in toata Italia se serbeaza implinirea a 50 de ani de la statornicirea dogmei conceptiei fara pacat a fecioarei Maria de catre Papa Piu al IX –lea”.

Aici soaptele rugaciunilor par “semne de ademenire” iar discursul predicatorului, presarat cu elemente erotice , seamana cu acela al unui indragostit : “Pe tine , Maica a Domnului, te-a vazut David in Betleem, ca o Arca purtand un copil – Domnul. La tine s-a gandit Moise, cand mistic ti-a zis Coloana si Arca de aur in care trebuia sa se pastreze Sf Sfantilor Salve , Templu al Sfantului Spirit, templucel mai inalt al cerului. Pe tine prezicandu-te , Ezechiel te-a numit Poarta inchisa, pe unde nu va intra decat Dumnezeu. Pe tine Daniel te-a nmit Muntele din care se va desface piatra ungiulara, Iisus Hristos, ce va zdrobii chipul sarpelui dracesc” . Discursul predicatorului – indragostit, cuprinzand toate elementele erotice ale unui traiect ce pleaca de la idealitate pentru a sfarsii in creatie este stapanit de un “fior al iubiri” care anima auditoriul ; ca un ecou , vocea acestuia repeta numai elementele amintite (“Coloana ... Arca ... Poarta inchisa ... Munte ... Ce minunat !” , exclama o voce din public), raportand iubirea “mistica” la ce-a “literara” : “Ce sunt tanguirile de dragoste ale lui Romeo la balconul Julietei, ce sunt suspinele lui Cyrano la balconul Roxanei,pe langa cuvintele insuflate de iubire mistici a celui mai zmerit preot, nestiut de nimeni ?” .

Aceasta scena – pivot deschide pista firului epic : provocat de spatiul exterior feminizat , de cuvintele predicatorului si de comentariul vocii din public Leon se indragosteste de Igeea, iar textul urmeaza de acum jocul erotica celor doi . De la iubirea mistica, prin cea literara la cea traita – aceasta este traiectul dragostrei lui Leon pentru Igeea, iar ‘ lantul slabiciunilor” continua: “Din coltul unei strade , se desfacura doua umbre , un barbat si o femeie. Umbrele se oprira alaturi de noi in fata hotelului Albion . Deodata se desprinsera cateva note de mandolina , stabatand aerul ca niste pasari speriete. Apoi incetul cu

incetul se inchiaga o plangere de dragoste . Un gla de tenor se ridica,cand in semn de rugaciune , cand in semnul unei dureri de drgoste neinteleasa sau inselata. Ma simtii prins de duiosie.Mi se parea ca bucuriile si toate durerile mi se topeau in aceste note ... Si fara sa vreau , ma apropiiai cuprinzand mijlocul Igeei . Ea induiasata se lasa “mai intai spatiul exterior , apoi cuvantul, si in cele din urma , dragostea insasi provoaca dragostea. Cele doua personaje par a fi niste jucarii mecanice, victime napatincioase ale unei “fatalitati” a iubirii care va governa, dealtfel, existenta personajelor din toate romanele lui Lovinescu .